

Ossi Mäkeläinen

MAANHANKINTALAIN SÄÄTÄMINEN EDUSKUNNASSA 1945

Yhteiskuntatieteiden tiedekunta
Kandidaattitutkielma
Joulukuu 2021

TIIVISTELMÄ

Ossi Mäkeläinen MAANHANKINTALAIN SÄÄTÄMINEN EDUSKUNNASSA VUONNA 1945
Kandidaattitutkielma
Tampereen yliopisto
Historian tutkinto-ohjelma
Joulukuu 2021

Kandidaattitutkielmassani tutkin kansanedustajien toimintaa ja päätöksiä tilanteessa, jossa Suomi oli hävinnyt kolme vuotta kestäneen jatkosodan vuonna 1944. Sodan voittanut Neuvostoliitto määräsi Suomelle rauhanehdot. Karjala, Suomenlahden saaret ja Petsamo tuli luovuttaa Neuvostoliitolle. Rauhanehtojen mukaan Neuvostoliitto vuokrasi määräajaksi Suomen etelärannikolla sijaitsevan Porkkalan. Alueluovutusten vuoksi yli 400 000 suomalaista tarvitsi uuden kodin. Osa heistä oli maatalouden harjoittajia ja kalastajia. Nämä ammatinharjoittajat tarvitsivat maata ja rakennuksia. Kalastajille oli jaettava vesialueet. Rintamamiesten, sotaeskieläisten, sotaorpojen ja sotainvalidien asumusoloja alettiin korjata uudella lailla. Vuokratilajelijät, pientilalliset sekä maataloilta maanluovutuksen seurauksena muuttamaan joutuneet työmiehet odottivat parannuksia oloihinsa.

Suomen eduskunta alkoi vuoden 1945 alussa säätää lakia kaikkien edellä mainittujen ryhmien elinolojen parantamiseksi. Samankaltaisen lain eduskunta oli säätänyt vuonna 1940. Tuolloin karjalaisten asuttamiseksi oli säädetty pika-asutuslaki. Kansanedustajien ongelmanratkomiskykyä tarvittiin haastavassa tilanteessa. Yleisesti toivottiin, että maakaupat tehtäisiin vapaaehtoisesti. Käytössä oli myös pakotettu kauppa, johon maanhankintalaki antoi säännöt. Maata tuli ottaa ensin valtion, kirkon, kunnan tai muiden yhteisöjen maista. Tahdonvastaisella kaupalla voitiin myydä tilakeinottelijoiden, rappiotoilijoiden ja maatalouden ulkopuolelta elantonsa saavien maat. Laki mahdollisti maanoton suurtilojen maista.

Kandidaattitutkielmassani käytin lähteenä eduskunnan pöytäkirjoja maanhankintalain säätämisen ajalta. Eduskunnan keskustelu oli vilkasta. Keskustelua eduskunnassa käytiin maan jakamisesta sekä elintarvikkeiden riittämisestä muuttuneessa tilanteessa. Kansanedustajat olivat huolissaan maatalojen kannattavuudesta. Karjalan mallin kääpiötiloja ei haluttu perustaa rauhanehtojen supistamaan Suomeen. Kansanedustaja Emil Hästbäckan mielestä täysin koneellistamattoman maatalouden aika on ohi.¹

Peltojen salaojitusta ja raivaamista ehdotettiin ratkaisuksi maatalouden tuottavuuden korjaamiseksi. Sosialistien kansanedustaja Mikko Ampuja ehdotti yhteisviljelmien perustamista. Ampujan mallissa siirtolaiset, muonamiehet ja maataloustyöväki olisi sijoitettu lunastetuille rappio- tai keinottelutiloille yhteiseen viljelykseen sen sijaan, että jokaiselle siirtolaisen, muonamiehen tai maatyömiehen perheelle olisi lohokottu oma tila.

Eniten eduskuntapuolueista maanluovutuksia vastusti kokoomus. Sosialidemokraatit hyväksyivät pakkolunastuksen tietyin ehdoin.

¹ Eduskunnan pöytäkirja 1945, 1265

He sallivat pakkolunastuksen sivutoimisten viljelijöiden ja rappiutilojen maista. Ruotsinkielisissä ja kaksikielisissä kunnissa maata ei voitu pakottaa myymään. Pakkolunastus oli vältettävissä kustantamalla pellonraivaus maata tarvitsevalle. Ruotsinkielisten erityiskohtelu sai kansanedustajat puoltamaan sekä vastustamaan kyseistä lain ehdotusta. Osa kansanedustajista pelkäsi suhteiden Ruotsiin häiriintyvän, jos suomenruotsalaiset eivät saa erityiskohtelua maanhankinnassa. Maanlunastuslautakunnan jäsenet toteuttivat lakia paikallisesti. Lautakunnassa oli jäseniä maanluovuttajista ja maan vastaanottajista. Mahdollisista oikeudenloukkauksista sai valittaa tarkastusoikeuksiin ja maaylioikeuteen. Maanluovutuksista maksettujen korvausten suuruus määräytyi omaisuudenluovutusverotuksen määrittämien arvojen mukaan.

Maata jaettiin siirtokarjalaisille ja rintamamiehille. Myös peltoja alettiin raivata rauhassa menetettyjen tilalle. Suomen ruokahuolto alkoi toimia tyydyttävällä tavalla. Eduskunnan päätökset auttoivat ratkaisevasti Suomen tiellä kohti elintarvikkeiden omavaisuutta.

Avainsanat: maanhankintaki, pakkolunastus, eduskunta

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck-ohjelmalla.

SISÄLLYSLUETTELO

1 JOHDANTO

2 TUTKIMUSLÄHTEET, KIRJALLISUUS, TEHTÄVÄN AIKARAJAUS, METODOLOGIA

JA KÄSITTEET

3 AIKAISEMPI TUTKIMUS AIHEESTA

4 MAANHANKINTALAKIIN JOHTANEET TAPAHTUMAT SUOMESSA TALVISODAN JÄLKEEN

5 TILANNE EDUSKUNNASSA

6 VILJELYSTILA, ASUNTOVILJELYSTILA, ASUNTOTILA JA ASUNTOTONTTI

7 KENELLE MAATA LUOVUTETAAN?

8 KETKÄ OLIVAT MAANLUOVUTUSVELVOLLISIA LAIN MUKAAN?

9 KANSANEDUSTAJIEN NÄKEMYKSET MAANLUOVUTUKSESTA

10 EHDOTUKSET MAATALOUDEN TEHOKKUUDEN NOSTAMISEKSI

11 KESKUSTELU MAANLUOVUTUKSESTA RUOTSINKIELISISSÄ JA KAKSIKIELISISSÄ

KUNNISSA

12 KANSANEDUSTAJIEN NÄKEMYKSET UUSIEN TILOJEN PERUSTAMISPAIKOISTA

13 MAANHANKINTALAIN TOTEUTUS

14 KORVAUKSET MAANLUOVUTUKSESSA

15 LOPUKSI

16 LÄHDE

17 KIRJALLISUUS

18 WWW-SIVUT

1 JOHDANTO

Historian tutkimus ja yhteiskunnallisten asioiden seuraaminen on ollut minulle mielekästä ja luontevaa nuoruudesta saakka. Poliitikkojen Johannes Virolaisen tai Kalevi Sorsan esiintyminen television vaaliväittelyssä oli tuttua minulle. Yhteiskunnallisten asioiden ohella minua on kiinnostanut Suomen historia 1900-luvulla. Viime vuosisadan tapahtumat vaikuttivat siihen, että minä synnyin Etelä-Savon Mäntyharjulle keskikokoisella maitotilalle rintamamiehen pojanpojaksi. Isoisäni Jaakko Mäkeläinen oli talvi- ja jatkosodan käynyt mies. Rintamamiehille oli luvattu etuja osallistumisesta sotaponnisteluihin. Oman maan saamisesta oli ollut puhetta. Suomihan oli valloittanut jatkosodan kuluessa Karjalan. Maata oli jaossa, jos sotaonni pysyi Suomelle suotuisana. Sotaponnistelut epäonnistuivat. Suomi hävisi sodan. Jatkosota päättyi Moskovan välirauhaan vuonna 1944. Rauhan tultua karjalaisten, Petsamon evakkojen sekä Neuvostoliiton vuokraaman Porkkalan alueen kansalaisten oli sijoitettava rauhanehtojen supistamaan Suomeen.²

Vailla omaa asuntoa, peltoa, navetoita ja metsää oli todella suuri määrä kansalaisia. Karjalan evakot olivat heistä suurin ryhmä. Lisäksi asuntoasiat tuli saada kuntoon sotaleskien, sotaorpojen, sotainvalidien sekä maataloilta pois joutuneiden muonamiesten ja työväen kohdalta.³ Osa heistä oli ollut töissä Karjalan maataloilla, joilta oli lähdeävä pois. Vuokralla toimineet maanviljelijät tarvitsivat oman maansa. Lisämaasta oli tarve pientilallisilla. Maata ja tontteja kaipaavien joukkoon kuului edellisten lisäksi rintamiehet, joihin kuului myös isoisäni. Hän lopulta hyväksyi tarjotun maatilan. Samalle kylälle perustettiin karjalaisille omia tiloja. Ne olivat samanlaisia kuin isovanhempieni tila oli. Maatilan lunastamisen mahdollisti säädetty maanhankintalaki. Isäni otti maitotilan haltuunsa 1960-luvulla. Nyt ymmärrän, että rintamamiestilat ja siirtolaisten tilat oli perustettu osana suurta lakia eli maanhankintalakia. Maatalouden asiat ovat minulle tuttuja. Olen suorittanut 1990-luvulla agrologin tutkinnon Seinäjoen ammattikorkeakoulussa. Olen myös itse ollut maatilayrittäjä vuodesta 1997 vuoteen 2013 tällä samaisella rintamamiestilalla.

Kansanedustajat säätivät lain maata tarvitseville. He kokivat lain tärkeänä puoluekannasta riippumatta, mutta heillä oli lain yksityiskohdissa eriäviä mielipiteitä. Tällä lailla on vaikutus Suomen maatalouden kehitykseen vielä tänä päivänä. Tämän pitkän parlamentin viimeinen tehtävä oli saattaa maanhankintalaki voimaan. Paikalliset lain toteuttajat eli maanlunastuslautakunnat pääsivät lakia soveltamaan. Tutkin kansanedustajien vuoropuhelua ja tuon esille, millä keinoilla kansanedustajat ratkoivat tuolloisia ruoantuotannon haasteita. Kenelle he soivat maata luovutuksen? Kenet he luokittelivat maanluovuttajiksi?

2 TUTKIMUSLÄHTEET, KIRJALLISUUS, TEHTÄVÄN AIKARAJAUS, METODOLOGIA JA KÄSITTEET

² Evakko on vaaralliselta tai uhkaavalta alueelta viranomaisten pois siirtämä henkilö.

³ Muonamies on maatilan omillaan asuva työmies, jonka palkasta suurin osa oli talosta saatu ruoka.

Varsinaisina lähteinä ovat eduskunnan pöytäkirjat lain säätämisen kohdalta. Pöytäkirjoissa ovat istuntojen puheenvuorot ja päätökset. Pöytäkirjoja tarkastelen eduskunnan tietopalvelujen verkkosivujen kautta. Kirjallisuutena kandidaattitutkielmassani olen käyttänyt Vilho Venemiehen kirjaa Maanomistusolojemme uudistus, maanhankintalaki ja siihen liittyvä lainsäädäntö. Kirja on vuodelta 1945. Käytän kirjallisuutena myös Suomen kansanedustuslaitoksen historia osaa 8. Hannu Soikkanen on kirjoittanut tähän kirjaan osan, joka käsittelee vuoden 1939 valtiopäivistä vuoden 1944 valtiopäiviin eli ajanjaksoa, jolloin säädettiin maanhankintalaki. Vuoden 1944 valtiopäivät jatkuivat vuoden 1945 tammikuussa. Maanhankintalain käsittely alkoi lähetekeskustelulla. Laki säädettiin perustuslain säätämisjärjestyksen mukaan. Eduskunta käsitteli ehdotusta monen istunnon ajan. Huhtikuun alussa vuonna 1945 laki oli hyväksytty eduskunnassa. Tutkimustehtäväni ajoittuu vuoden 1945 neljälle ensimmäiselle kuukaudelle. Joudun tekemään kansanedustajien puheista tulkintoja, joihin vaikuttaa oma taustani sekä ennakkokäsitykseni. Pysin objektiiviseen tulkintaan. Lähteitä tutkiessani käytän lähdekritiikkiä. Osa kansanedustajien puheista oli ruotsiksi. Olen ne itse suomentanut. Eduskunnan pöytäkirjoissa käytetään termiä asuttaminen. Se mielestäni tarkoittaa asumaan asettumista asuntoon, luovutetun maan vastaanottamista, viljelyn ja karjanpidon aloittamista uudella tilalla. Vaikka maanhankintalaki ulottui myös kaupunkeihin ja kauppaloihin, työssäni keskityn suurelta osin maaseudun maanluovutuksiin, sillä kansanedustajien keskustelu maanhankintalain kohdalla painottui maatalouden ja maaseudun asioihin. Ruoantuotanto piti laittaa kuntoon. Maatalousväki oli asutettava uudelleen.

3 AIKAISEMPI TUTKIMUS AIHEESTA

Antti Palomäki on tehnyt väitöskirjan Juoksuhaudoista jälleenrakentamiseen, siirtoväen ja rintamamiesten asutus- ja asuntokysymyksen järjestäminen kaupungeissa 1940-1960 ja sen käännteentekevä vaikutus asuntopolitiikkaan ja kaupunkirakentamiseen. Tämä väitöskirja on vuodelta 2011. Pia Raassina on tehnyt vuonna 1992 pro gradun sodan jälkeisestä asutustoiminnasta Suomessa. Keijo K. Kulha on tehnyt väitöskirjan Karjalaiset Kanta-Suomeen. Kulhan väitöskirja on vuodelta 1969. Minun tutkimukseni painottuu eduskunnan käymään keskusteluun maanhankintalakiin. Samanlaista ei ole aikaisemmin tehty.

4 MAANHANKINTALAKIIN JOHTANEET TAPAHTUMAT SUOMESSA TALVISODAN JÄLKEEN

Neuvostoliiton uhkaan suomalaiset vastasivat hakemalla apua Saksasta. Adolf Hitlerin johtama Saksa oli hyökkäämässä Neuvostoliittoon. Suomi lähti palauttamaan talvisodassa menetettyjä alueita. Saksan tukemana Suomi hyökkäsi Neuvostoliittoon vastaan kesällä 1941. Saksan sotakoneiston alkumenestys Neuvostoliiton valloituksessa oli muuttunut perääntymiseksi viimeistään kesällä 1944. Samaan aikaan Neuvostoliiton hyökkäykset Suomea vastaan oli kypsyttänyt valtiojohton hakemaan rauhaa vihollisesta. Syyskuulla rauha solmittiin Suomen ja Neuvostoliiton välillä. Suomen itsenäisyys säilyi. Neuvostoliitto määräsi Suomelle rauhanehtoina sotakorvaukset, alueluovutukset sekä luovutettavaksi vuokra-alueen

Porkkalasta Suomen etelärannikolta. Karjala mukaan lukien Viipuri, Suomenlahden saaret ja Suomen koillisessa sijaitseva Petsamo oli luovutettava pikaisesti Neuvostoliitolle syyskuussa 1944 tehdyn aselevon jälkeen. Karjalaisten siirto turvaan alkoi sodan kuluessa. Porkkalan väen ja Petsamon siirtolaisten oli siirryttävä pois luovutetuilta alueilta. Syntyi tarve löytää uusi asuinpaikka. Akuutein tarve asunnoista ja karjasuojista oli Karjalan evakoilla. Käytän tässä tutkielmassani Karjalasta tulleista termiä siirtolainen. Maata tuli jakaa myös sotapalvelukseen osallistuneille rintamiehille, sotaesikille, sotaorvoille ja sotainvalideille. Maanjakotarve kosketti myös tiloilta poisjoutuneita muonamiehiä ja työväkeä sekä vuokratilajilijöitä ja pientilallisia. Elintarvikkeista oli jatkosodan jälkeen pulaa. Tilannetta pahensi Suomen peltopinta-alan pientyminen kahdellatoista prosentilla alueluovutusten vuoksi.⁴ Tappiona ruokahuollolle oli myös lukemattomien navetoiden, karjasuojien ja hevostallien menettäminen alueluovutuksissa. Siirtolaisille valtio antoi raha-avustuksia ruoan ja muiden hyödykkeiden hankintaan. Alueluovutusten vuoksi menetetyn omaisuuden korvauslaki sekä maata, metsää, yhteislaitumia, tontteja ja maatiloja koskeva maanhankintalaki olivat eduskunnan käsittelyssä vuoden 1945 talvella ja keväällä. Lainsäädännöllä oli kiire. Yhteiskuntarauhan ylläpitoa helpottaisi sodasta kärsineen kansan pääseminen rauhan töihin ja omaan tupaan.

5 TILANNE EDUSKUNNASSA

Ehdotusta maanhankintalaiksi käsitteli vuonna 1939 valittu eduskunta. Suurimpana eduskuntapuolueena oli sosialidemokraatit 85 edustajalla. Maalaisliitolla oli 56 edustajaa. Kokoomuksella oli 25 edustajaa. Ruotsalaisella kansanpuolueella oli 18 edustajaa. Pienempiä eduskuntaryhmiä olivat muodostaneet Isänmaallinen Kansanliike, Edistyspuolue ja Pienviljelijät.⁵ Pitkän parlamentin toimikaudella Suomella oli useita hallituksia. Jatkosodan aikana sosialidemokraattien ryhmä kuutoset oli erotettu tehtävästään, mutta vuoden 1944 rauhanteon jälkeen he saivat palata eduskuntatyöskentelyyn. Kuutosia oli kuusi kansanedustajaa. Marraskuussa 1944 juristi ja rauhanneuvottelija Juho Paasikivi muodosti uuden hallituksen. Kokoomustaustaisen Paasikiven lisäksi ministereitä oli maalaisliitosta, sosialidemokraateista sekä Suomen kommunistisesta puolueesta.⁶ Tämä hallitus toi eduskuntaan ehdotuksen maanhankintalaiksi ja siihen liittyväksi lainsäädännöksi.⁷ Käsittely alkoi vuoden 1945 tammikuussa. Samaan aikaan hallitus toimeenpani rauhansopimusta. Eduskunnalle hallitus toi myös käsittelyyn korvauslain, omaisuudenluovutusverolain sekä talouselämän säätelyyn kohdistuvan valtalain.⁸

6 VILJELYSTILA, ASUNTOVILJELYSTILA, ASUNTOTILA JA ASUNTOTONTTI

4 Jutikkala 1968, 265

5 Suomen kansanedustuslaitoksen historia osa 8 1980, 14

6 Suomen kansanedustuslaitoksen historia osa 8 1980, 121

7 Eduskunnan pöytäkirja 1945, 1240

8 Suomen kansanedustuslaitoksen historia osa 8 1980, 126

Maanhankintalaissa viljelystilalla tarkoitetaan maa-aluetta, jossa keskikoinen perhe voi saada pääasiallisen toimeentulonsa huomioon ottaen paikalliset liikenne- ja maatalousolot. Valmista peltoa tai pelloksi kelpaavaa maata tulee tilalla olla vähintään 15 hehtaaria.⁹ Karuilla ja syrjäisillä seuduilla kuten Oulun tai Lapin läänissä muunneltuja peltohehtaareja voi olla viljelystilalla enintään kolmekymmentä. Viljelystilalla on metsää kotitarvepuuta ja myyntipuuta varten. Metsän vuotuinen kasvu viljelystilalla on vähintään 75 kuutiometriä vuodessa. Enintään puun kasvu saa olla 125 kuutiometriä vuodessa. Heikoilla viljelysalueilla voidaan viljelystilaan liittää metsää enemmän kuin edellä mainitun vuotuisen kasvun verran tuottavava ala.¹⁰ Maanhankintalaissa asuntoviljelystilalla tarkoitetaan kuuden muunnellun peltohehtaarin kokoista tilaa. Metsää asuntoviljelystilalle määrättiin sen verran, että kotitarvepuu saadaan omasta metsästä.¹¹ Kalastustilalle erotetaan sellainen osuus veteen, että avomerikalastus tai muu ammattimainen kalastus on mahdollista. Maatalousmaata kalastustilaan liitetään asuntoviljelystilan ehtojen mukaisesti. Metsää on kalastustilalla oltava kotitarvepuun tarpeen täyttämiseksi. Muodostetun kalastustilan tavoitteena on elättää keskikoinen perhe. Asunto-tila maanhankintalaissa tarkoittaa tonttia, jossa on kaksi hehtaaria maata. Tämä ala tarkoitettu kasvimaaksi, perunamaaksi ja kahden lehmän laitumeksi.¹² Asuntotontista on määritelty minikoko maaseudulla. Sen on oltava yli 2000 neliometriä.¹³

7 KENELLE MAATA LUOVUTETAAN?

Maata tuli luovuttaa siirtoväkeen kuuluville, sotainvalideille, soteleskille ja heidän perheilleen, sotaorvoille sekä rintamasotilaille. Maata saavien tuli olla Suomen kansalaisia.¹⁴ Maatalousministeri Emil Luukka maalaisliitosta halusi lain nopeasti voimaan. Karjalan ja Petsamon maataloussiirtolaisten oli päästävä harjoittamaan omaa ammattiaan. Rauhanehtojen mukaan uusille asuinsijoille joutuneita kansalaisia oli yli 400 000 henkeä. Maataloustaustaisia siirtolaisia oli noin 220 000 henkeä. Heillä oli 190 000 eläintä. Heille oli järjestettävä maata kuten rintamamiehille ja vuokramiehille. Asutustoimenpiteiden vuoksi tiloilta pois joutuneille ministeri Luukka halusi asuntotiloja tai asuntotontteja. Luukka ei unohtanut pieniä tiloja viljeleviä. Heille Luukka soi lisämaata.¹⁵ Luukka halusi, että perustettavat tilat olisivat kannattavia. Luukan mukaan luonnonolosuhteet tuli olla tilalla kunnossa sekä metsää piti pystyä hyödyntämään taloudellisesti.¹⁶ Sosialidemokraattien Kalle Jokinen ei halunnut asuntotilan saaneille ammattitaitoehtoa eikä työkykyehtoa, koska asunto-tila ei elättänyt perhettä. Asuntotilallisten toimeentulo oli riippuvainen työmarkkinoista. Myöskään asuntotilan kannattavuusehtoa hän ei hyväksynyt. Jokinen olisi halunnut maataloudessa työskennelleet työmiehet sekä työväkeen kuuluvat rintamiehet tehokkaammin lain piiriin.

9 Muunneltu peltohehtaari koostuu pellostä ja pelloksi kelpaavasta maasta.

10 Heinämies 1945, 14-15

11 Heinämies 1945, 16

12 Heinämies 1945, 16

13 Heinämies 1945, 17

14 Heinämies 1945, 11

15 Eduskunnan pöytäkirja 1945, 1241

16 Eduskunnan pöytäkirja 1945, 1242-43

Ehdotus ei näyttänyt tuovan heille lohtua.¹⁷ Maanhankintalain olisi pitänyt ulottaa vuosikausia työvelvollisina ja linnoitustöissä olleisiin miehiin. Heidät olisi pitänyt rinnastaa rintamamiehiin. Säädetty laki ei heitä kosketa. Tätä mieltä oli sosialidemokraattien Walter Kuusela. Kuuselan mielestä lakiehdotuksessa oli myös toinen korjausta vaativa kohta.

Perheettömät rintamamiehet eivät päässeet laista osallisiksi, jos heidän vanhemmat omistivat pienen mökin maaseudulta. Avioiduttain näillä miehillä oli elätettävänä oman perheen lisäksi vanhemmat mäkitupalaisina.¹⁸

Pitkäaikainen kansanedustaja Albin Wickman, joka oli ruotsalaisen eduskuntaryhmän jäsen, halusi erityisesti rintamamiesten huomioimista maanhankintalaissa. Heidän elämästään sodassa oli kulunut 5-6 vuotta. Tänä aikana heillä ei ollut mahdollisuutta kouluttautua ammattiinsa eikä toimia ammatissaan. Wickmanin mielestä rintamamiehistä voisi tehdä pienviljelijöitä Pohjanmaalle. Moneen pitäjään voitiin sijoittaa 100-150 rintamamiestä. Wickmanin mielestä maat heille annettaisiin ilmaiseksi.¹⁹

Ruotsalaisen eduskuntaryhmän Henrik Kullberg halusi karjalaiset kalastusammattien harjoittajat sisävesille. Heidän sijoittamisensa sinne varmistaisi kalan saannin. Meren rannalla oli ennestään niin paljon kalastajia, ettei sinne heitä kannattanut sijoittaa.²⁰ Kullbergin mielestä maanhankintalain kahdeksas pykälä voi joutaa kalastajien kohdalla. Kalastajien tiloista ei tarvitsisi muodostaa asutusryhmiä.²¹ Mielestäni maanhankintalaki oli huomioinut laajasti sodasta kärsineet tahot. Tarpeita oli monella ihmisryhmällä ja eri ammattien harjoittajilla. Huonossa osassa olleet otettiin ainakin lainsäädännön tasolla huomioon. Lopputulokset olivat kuitenkin riippuvaisia lautakuntien kyvyistä ratkoa ongelmia.

8 KETKÄ OLIVAT MAANLUOVUTUSVELVOLLISIA LAIN MUKAAN?

Maata lunastettiin ensisijaisesti valtion maista. Kauppojen toivottiin olevan vapaaehtoisia myyjän ja ostajan välillä. Jos vapaaehtoinen kauppa ei onnistunut, maat oli mahdollista lunastaa tahdonvastaisesti.

Pakkolunastus koski rappiotiloja, tilakeinottelijoiden maita ja yhtiöiden maita. Evankelisluterilaisen ja kreikkalaiskatolisen kirkon, kuntien, säätiöiden ja muiden yhteisöjen maita voitiin myös pakkolunastaa.

Maatalouden ulkopuolelta toimeentulonsa saavat maanomistajat kuuluivat myös maanluovuttajiin. Laki antoi mahdollisuuden pakkolunastaa maata suurilta tiloilta.²²

17 Eduskunnan pöytäkirja 1945, 1270

18 Eduskunnan pöytäkirja 1945, 1787

19 Eduskunnan pöytäkirja 1945, 1280

20 Eduskunnan pöytäkirja 1945, 1629

21 Heinämies 1945, 14

22 Heinämies 1945, 12

9 KANSANEDUSTAJIEN NÄKEMYKSET MAANLUOVUTUKSESTA

Kokoomuksen kansanedustaja Kalle Soinin mielestä valmiin pellon jakaminen vaarantaisi elintarviketuotannon kohtalokkain seurauksin. Perheetön maanluovuttaja ei saa olla huonommassa asemassa kuin perheellinen. Sukutilaa ei saa pilkkoa sen vuoksi, että omistaja on hankkinut elantonsa toisessa ammatissa. Lisämaan tarve Soinin mukaan pitää hoitaa tilusjärjestelyjen yhteydessä.²³ Muusta tulonlähteestä pääasiallisen toimeentulonsa saavat tilalliset eivät kuulu maanluovuttajien joukkoon. Tätä mieltä oli kokoomuksen kansanedustaja Aku Korvenoja. Maanluovutuksella estetään tilallisten lasten mahdollisuus ryhtyä maanviljelijäksi. Jos maatila on hankittu säästöillä, tulee sen saada olla omistuksessa kuten muu säästöomaisuus. Tällä Korvenoja tarkoitti osakkeita.²⁴ Sosialidemokraattien kansanedustaja Mikko Erich halusi maanluovutusvelvollisiksi ne suurtilalliset, jotka eivät saa pääasiallista toimeentuloaan maataloudesta. Hän epäili suurtilallisten säilyttäneen suuren pinta-alansa torpparien kustannuksella. Erichin mukaan tarjottu hernerokka oli voinut olla hinta luopua lunastusoikeudesta, kun torpparit saivat lunastaa tiluksiaan. Välikäsien hoitamat maatilat sekä heikosti hoidetut suurtilat tulee olla maan luovutuksessa ennen papiston virkataloja, kuntien maita ja yhteisöjen maita. Tätä mieltä oli Erich.²⁵ Isänmaallisen kansanliikkeen kansanedustaja Kaarlo Cederbergillä oli myös mielipide sivutoimisten viljelijöiden suhteen. Hän soi maanluovutusvelvollisiksi ne, jotka saivat muualta kuin maataloudesta pääasiallisen toimeentulonsa. Maanluovutukseen hän halusi myös asumattomat tilat, rappiotilat ja valtion maat. Cederbergin mukaan hyvin hoidetun tilan pirstominen tuli voida välttää antamalla tila jollekin nuoremmalle henkilölle suvusta.²⁶

Maanhankintalain ehdotuksessa tiiliputkella salaojitettu pelto vältti maanluovutuksen. Avo-ojissa oleva pelto puolestaan kuului maanluovutuksen piiriin. Tämä ei ollut tasa-arvoista edistyspuolueen kansanedustajan Sulo Teittisen mielestä. Maanluovutuksen tulisi mahdollisimman vähän heikentää tilan kannattavuutta. Luovutuksen kohteena voisi olla vain ylijäämäpellot.²⁷ Maalaisliiton Viipurin läänin itäisestä vaalipiiristä valittu kansanedustaja Matti Pärssisen mielestä tiiliputkella salaojitetun pellon jääminen pois luovutuksesta on epätasa-arvoinen lain ehdotus. ”Miksi salaojitukseen varaa olevalla viljelijällä on oikeus välttää maanluovutus”? Taloudellisesti raskas salaojitus jää pellonlunastajan kontolle. Keskustelua aiheuttanut tiiliputkella salaojitetun pellon kirjaus oli mukana lain ehdotuksessa. Tämä oli pykälässä 48.²⁸ Hyväksytyssä laissa ei ole tiiliputkella salaojitetusta pellostä kirjausta, mutta Heinämiehen kirjassa on maininta salaojitettujen ojastojen pitämisestä yhtenäisenä eli ojasto on yhden omistajan omistuksessa.²⁹

23 Eduskunnan pöytäkirja 1945, 1250

24 Eduskunnan pöytäkirja 1945, 1531

25 Eduskunnan pöytäkirja 1945, 1253

26 Eduskunnan pöytäkirja 1945, 1275-1276

27 Eduskunnan pöytäkirja 1945, 1261

28 Eduskunnan pöytäkirja 1945, 1267

29 Heinämies 1945, 9

Linjaus oli järkevä. Maanlunastuslautakunnat joutuivat käyttämään harkintaa salaojitettuja peltoja lohkoessaan. Lakiehdotuksen mukaan raivaamalla peltoa voi välttyä maanluovutukselta. Raivattava ala tuli olla vähintään luovutukseen määrätyn alan kokoinen. Raivattu pelto luovutettiin siirtolaisviljelijälle tai rintamamiehelle. Raivauspaikalle ja määrääjälle asetettiin ehdot.³⁰ Maalaisliiton Pärssinen ei kannattanut ehdotusta, sillä kokemukset vastaavasta olivat huonot. Pika-asutuslain aikaan luovutuksen pystyi välttämään raivauksella. Raivattujen peltujen kasvukunto oli niin huono, että ne eivät kyenneet elättämään perhettä.³¹ Maanlunastuslautakunnan hyväksymänä voi maanluovutuksen välttää raivaamalla. Näin kirjattiin pykälään 53.³² Maita kuitenkin lohkottiin paljon uusille omistajille. Kenties lunastuslautakuntia oli ohjeistettu välttämään kyseistä lain kohtaa.

Kokoomuksen kansanedusta Pekka Pennanen oli huolissaan tilojen kannattavuudesta maanluovutuksen jälkeen. Suuri tai keskikokoinen tila joutuu vaikeuksiin, jos tilalta luovutetaan maata. Muunneltuja peltohehtaareja tulee tilalle jäädä 15. Se on yhtä paljon kuin siirtoväelle luovutettavan tilan peltopinta-ala. Isoimmat tilat voivat luovuttaa maanhankinnan tarpeisiin jopa 40 prosenttia pinta-alastaan. Näin tehden keskikokoiset tilat pääsevät luovutuksessa helpommalla.³³ Näin ilmaisi asian Pennanen.

Entisen ministerin ja pitkän parlamentin Maalaisliiton kansanedustajan Juho Niukkanen mielestä perheettömien yli 50-vuotiaiden maanomistajien oli annettava koko pinta-alansa maanluovutukseen. Myöhemmin hän soi heille jätettäväksi peltoa 15 hehtaaria. Kokoomuksen kansanedustaja Albert Eerola ei olisi antanut maata yli 50-vuotiaille maanhakijoille, joilla ei ollut rintaperillisiä. Maanhankintalain toiseen pykälään ei tullut naimattomien lisäämisestä maanluovutusvelvollisiin, mitä Niukkanen ehdotti.³⁴ Maanhankintalain pykälään 20 ei myöskään tullut rajausta Eerolan ehdotuksen mukaan.³⁵ Maanhakija voi olla perheetön yli 50 vuotias henkilö.

Niukkanen olisi halunnut jakaa valmista peltoa. Hänen mielestään pienet tilat ovat tuottavampia kuin isot tilat. Vuosina 1942-43 tehtyjen tilastojen mukaan yli sadan hehtaarin tilat tuottivat 1226 rehuyksikköä hehtaarilta, kun taas alle kymmenen hehtaarin tilat tuottivat 1613 rehuyksikköä hehtaarilta.^{36,37} Valmiin pellon jakamista siirtolaisille ja rintamamiehille kannatti sosialidemokraattien Yrjö Welling. Welling oli myös sitä mieltä, että Karjalassa tiloja hoidettiin tehokkaasti. Peltoa luovutettaessa huoli omavaraisuuden heikkenemisestä oli turha. Wellingin mukaan raivaukseen kelpaavaa maata tuli luovuttaa uudistilallisille.

30 Heinämies 1945, 34-35

31 Eduskunnan pöytäkirja 1945, 1267-1268

32 Heinämies 1945, 34-35

33 Eduskunnan pöytäkirja 1945, 1630-1631

34 Eduskunnan pöytäkirja 1945, 1667-1668

35 Heinämies 1945, 20

36 Eduskunnan pöytäkirja 1945, 1281

37 Rehuyksikkö tarkoittaa ohrakilon ruokinnallista energia-arvoa esimerkiksi lehmän ruokinnassa. Rehuyksiköllä voi myös mitata nurmen tuottamaa energia-arvoa.

Maasta he voivat raivata peltoa. Hän myös kannatti Karjalassa kääpiöviljelmiä viljelleille isompia tiloja.^{38,39,40} Ruotsalaisen eduskuntaryhmän Albin Wickmanin mielestä siirtolaisen tuli saada menettämänsä tilan kaltainen tila korvaamaan menetystä. Aikaisempaa suuremmat alat olisi hyvä asia kansantaloudelle. Huonona puolena olisi maaseudun ilmapiirin heikkeneminen suurten maanluovutusten vuoksi. Maanluovuttajat paheksuivat suuria luovutuksia.⁴¹ Tätä mieltä oli Wickman. Jos tilan viljelystaso oli paikkakunnan muihin tiloihin nähden huomattavasti huonompi, tila tulkittiin rappiotilaksi. Muita rappion merkkejä olivat kansanhuollon luovutusvelvollisuuden laiminlyönti, huonokuntoiset rakennukset sekä metsän hakkaaminen ryhtymättä uudistusviljelyyn.⁴² Hyväksytyyn maanhankintalakiin jäi voimaan rappiotilojen lunastusmahdollisuus. Rappiotila tai tilakeinottelijan tila voitiin pakkolunastaa kokonaan. Näin määräsi lain pykälä 50. Kotona asuvat lapset huojentivat lunastusmenettelyä. Muusta kuin maatalouden ammatista toimeentulonsa saavat tilan perilliset eivät oikeuttaneet huojennuksiin lunastustilanteessa.⁴³ Kansanedustaja Oskari Lehtonen kokoomuksesta käytti perusteellisen puheenvuoron käsitellen rappiotiloja ja kyseisen lain väärinkäyttömahdollisuuksia. Rappiotilat tulee katselmoida huolellisesti. Katselmus on tehtävä ajankohtana, jolloin ei ole liikaa lunta. Mikkelistä oli esimerkki ”rappiotilasta”. Rakennukset oli hoidettu erinomaisesti. Metsää oli säästetty siten, että viimeisin hakkuu oli tehty 28 vuotta sitten. Ainoa rappion merkki oli se, että tilan omisti helsinkiläinen johtaja. Erään läänin maanviljelysseurasta oli tiedusteltu vuokratoimikunnan puheenjohtajalta, monta rappiotilaa pitäjään tulee? Kun puheenjohtaja ilmoitti luvun, maanviljelyseurasta ilmoitettiin luvun olevan liian pieni.⁴⁴ Röyhkeät viljelijätahot olisivat mieluusti lunastaneet sellaisiakin maita, jotka eivät olisi täyttäneet rappiotilan tuntomerkkejä.

Maanhankinta oli hyvin akuutti kysymys vuoden 1945 keväällä. Moni siirtolainen asui heikoissa oloissa ja yritti harjoittaa ammattiaan tilapäisissä tiloissa. Päättäjien paine oli kova. Maata oli luovutettava vapaaehtoisesti tai pakolla. Pakotettu kauppa oli ratkaisuna vaikea. Maan lait suojasivat omaisuuden koskemattomuutta. Valtion, seurakuntien ja yhteisöjen maista oli helpompi ottaa kuin yksityisten maista. Tavallisen kansalaisen maan lunastaminen oli vaikeampaa. Presidentti Mannerheim vastusti maan pakkolunastuksia omaisuuden koskemattomuuden vuoksi. Maantarve oli ruokahuollon vuoksi suuri. Lisäksi tilakoko oli pieni johtuen torppareiden maanlunastuksesta. Torppareiden vapautus oli myönteinen asia Suomelle, mutta se oli huono tilarakenteen kehitykselle. Minun mielestäni lakiin olisi pitänyt kirjata tarkemmin ohjeita maanlunastuslautakunnille. Rappiotilojen lunastusohjeet ovat puutteelliset laissa. Lakiin olisi pitänyt kirjata huojentavana tai lunastusta lykkäävänä seikkana esimerkiksi sairaus tai sattunut tapaturma. Maataloustuotteiden luovutusvelvollisuuden laiminlyönti olisi pitänyt kirjata lakiin, kun määriteltiin rappiotilaa. Verojen laiminlyönti olisi voitu myös kirjata lakiin yhtenä rappiotilan merkinä.

38 Eduskunnan pöytäkirja 1945, 1280

39 Kääpiöviljelmän peltopinta-ala on 0,5-5 ha

40 Eduskunnan pöytäkirja 1945, 1277 (kääpiöviljelmän määritelmä)

41 Eduskunnan pöytäkirja 1945, 1279

42 Eduskunnan pöytäkirja 1945, 1709

43 Heinämies 1945, 33

44 Eduskunnan pöytäkirja 1945, 1710

Mielestäni vinossa oleva rakennus tai huonosti viljaa kasvava pelto eivät riitä lunastukseen joutumisen syyksi.

10 EHDOTUKSET MAATALOUDEN TEHOKKUUDEN NOSTAMISEKSI

Maatalousministeri Luukka kannusti maanomistajia raivaamaan peltoa. Valtiokin voisi niin tehdä. Maansaajia Luukka kannustaisi maan raivaukseen palkkioilla sekä uusien tilojen perustamispalkkioilla. Hän ehdotti, että luovutusvelvolliset voisivat luovuttaa pelloksi kelpaavaa maata tai osallistua pellon raivaamisen kustannuksiin.⁴⁵ Kokoomuksen kansanedustaja Kalle Soini oli myös pellon raivaamisen kannalla. Pellon raivaamista kannatti myös edistyspuolueen Sulo Teittinen. Teittinen kannatti tilusten vaihtoa raivausten yhteydessä pelloille liikkumisen järjestyttämiseksi. Työvoima raivaukseen tuli ottaa vähemmän kiireellisistä töistä. Teittisen mukaan lääninuudistus ja vanhojen teiden oikaisu saivat odottaa.⁴⁶

Ruotsalaisen eduskuntaryhmän Emil Hästbacka halusi tuoda esille sen, miten muualla oli ratkaistu käsillä olevat haasteet. Yhdysvalloissa maatalous oli palautettu niille alueille, joilta se oli ajettu alas. Englannissa maatalouden, teollisuuden ja asutuksen haasteet oli pyritty ratkaisemaan siten, että kunkin osa-alueen parannuksissa otettiin huomioon toiset osa-alueet. Ruotsissa oli sodan jälkeen tavoitteena suuremmat tilakoot. Tavoitteena heillä oli tehokas viljely ja tuottavat sivuelinkeinot. Ruotsissa maita oli kunnostettu ennen luovuttamista esimerkiksi ojittamalla.⁴⁷ Maalaisliiton kansanedustaja Juho Niukkanen nosti esille salaojittamisen tärkeyden nykyisessä tilanteessa, kun peltoalaa oli nostettava. Salaojitus nostaa pellon pinta-alaa 15 prosenttia, mutta tuottavuus nousee vielä enemmän. Raivattavan pellon määräksi Niukkanen oli laskenut 200 000 hehtaaria.⁴⁸

Maatalouden tehokkuuden nostamisen keskusteluun otti kantaa sosialistisen eduskuntaryhmän kansanedustaja Mikko Ampuja. Vankeudesta vuonna 1944 eduskuntatyöhön palannut niin sanotun ryhmä kuutosen jäsen antoi toisien kansanedustajien näkemyksistä poikkeavan ehdotuksen.⁴⁹ Ampuja ei halunnut pirstoa suurtiloja. Suurtilojen pinta-ala oli 12 prosenttia Suomen peltopinta-alasta, mutta kulutukseen tulevista tuotteista ne tuottivat 45 prosenttia. Nykyisen 3000:n suurtilan lisäksi Suomeen tuli perustaa 3000 uutta suurtilaa. Yhteensä nämä 6000 tilaa tuottavat kulutuksen tarvitsemat elintarvikkeet. Ampujan mallissa siirtolaiset, muonamiehet ja maataloustyöväki olisi sijoitettu rappio- ja keinottelutiloille yhteisviljelykseen. Näkemyksiään hän perusteli Yrjö Sakari Yrjö-Koskisen 1870-luvulla tekemiin tutkimuksiin. Viljelys vaatii paljon pääomia ja taitoa. Pienviljelys ei pysty vastaamaan haasteeseen.

45 Eduskunnan pöytäkirja 1945, 1242-1243

46 Eduskunnan pöytäkirja 1945, 1263

47 Eduskunnan pöytäkirja 1945, 1265

48 Eduskunnan pöytäkirja 1945, 1281

49 Suomen kansanedustuslaitoksen historia osa 8 1980, 123

Yrjö-Koskisen mukaan Ruotsissa oli hyviä kokemuksia osuustoimintaperiaatteella toimineista yhteisnavetoista.⁵⁰

Mielestäni pellon raivaus ja salaojittaminen olivat kannatettavia hankkeita sodan jälkeisessä Suomessa. Peltoa tarvittiin lisää, koska ruokapula oli jokapäiväinen haaste. Raivaus ja salaojitus olivat vaativaa työtä, jossa isännällä oli apunaan rautakanki, lapio, kirves, pokasaha ja hevonen. Räjäheteitä kiven ammuntaan saattoi olla käytettävissä. Perheen omin voimin piti tulla toimeen, sillä tuskin Karjalasta lähteneillä oli rahaa ketään palkata töihin. Karjalaisten varallisuus oli parantumassa, kun hallinto sai asiat käsiteltyä korvaushakemukset. Siihen kului aikaa. Kansanedustajat olivat maatalouden tehokkuuden lisäksi huolissaan tämän elinkeinon kannattavuudesta. He pyrkivät lainsäännöllä luomaan kannattavia oloja viljelijöille. Maata jaettiin Etelä-Suomesta. Keski- ja Pohjois-Suomen vaikeita viljelyalueita pyrittiin välttämään. Muodostettavalle viljelystilalle lohkottiin viisitoista hehtaaria peltoa tai sellaiseksi kelpaavaa maata. Mielestäni viidentoista hehtaarin ala on suuri 1940-luvun viljelystilalla. Maanhankintalain säätämisen aikaan tärkeää oli saada katto pään päälle ja lehmät karjasuojaan. Suomessa pyhä toisen omaisuuteen koskemattomuus sai väistyä, kun kansakunnan etu vaati voimakkaita toimia. Maata siis otettiin toiselta ja annettiin toiselle. Maanluovutuksen välttäneet ja kohtuullisessa tuotantokunnossa olleet tilalliset pärjäsivät sodan jälkeen hyvin, mikäli tilalla oli työvoimaa. Työvoimasta oli pulaa käynnissä olleen jälleenrakennuksen aikaan. Maataloustuotteilla oli kysyntää, ja sahatavara metsästä kävi kaupaksi. Ehkä kansanedustajien neuvot raivauksesta ja ojituksesta oli suunnattu näille tiloille. Ehkä he noudattivat ohjeita. Ampujan esitys yhteisnavetoista ei varmaankaan innostanut talonpoikia. Osuuskuntatoiminta sen sijaan eli kultakautta sodan jälkeisessä Suomessa. Osassa Ampujan ajatuksissa oli järkeä.

11 KESKUSTELU MAANLUOVUTUKSESTA RUOTSINKIELISISSÄ JA KAKSIKIELISISSÄ KUNNISSA

Maanhankintalain mukainen maanluovuttaminen herätti kiivasta keskustelua eduskunnassa. Pääministeri Paasikiven mielestä ruotsinkielisillä alueilla ei pidä muuttaa kieliolosuhteita maanluovutuksella. Suuri valiokunta olisi halunnut kaksikielisille alueille sijoittaa maansaajia siten, että ruotsi olisi säilynyt valtakielenä. Valiokunnan esitys ei kuitenkaan tullut laiksi asti. Edes kaksikielisissä kunnissa ei maata lohkottu suomenkielisille maantarvitsijoille. Maanluovuttamisen ruotsinkieliset korvasivat raivaamalla peltoa. Raivattu pelto tuli siirtolaisten tai rintamamiesten hyväksi. Ruotsinkieliset luovutusvelvolliset maksoivat raivauksen kustannukset. Maatalousministeriö määräsi alan ja paikan.

Raivauksen siis vältti maksamalla siitä aiheutuneet kustannukset.⁵¹ Huonolla ruotsinkielisten kohtelulla ei haluttu ärsyttää Ruotsia. Tätä mieltä oli pääministeri Paasikivi.⁵² Kokoomuksen kansanedustaja Aku

50 Eduskunnan pöytäkirja, 1945 1626-27

51 Heinämies 1945, 34-35

52 Eduskunnan pöytäkirja 1945, 1618

Korvenoja oli pääministerin linjalla. Raivauttamalla tai osallistamalla raivauksen kustannuksiin voivat ruotsinkieliset maanomistajat tehdä osuutensa maanhankinnan hyväksi. Korvenojan mielestä ruotsinkieliset voivat luovuttaa metsää maanhankintaan.⁵³ Ministeri Mauno Pekkala oli ruotsinkielisten alueiden maanhankinnan vastainen. Sosialidemokraattien Pekkala perusteli kantansa Svenska Dagbladet lehden artikkelilla. Artikkelin mukaan Ruotsilla oli Suomen avun ehtona se, että Suomi täyttää minimivaatimukset suomenruotsalaisten kohtelussa.⁵⁴ Edistyspuolueen kansanedustaja Sulo Teittinen soi ruotsinkielisille osittaisen erityiskohtelun maanhankintalaissa. Hän oli suuren valiokunnan kannalla, mikä olisi mahdollistanut suomenkielisten sijoittamisen kaksikielisille alueille.⁵⁵

Ruotsalaisen eduskuntaryhmän kansanedustaja Hugo Johanssonin mielestä Ahvenanmaa pitää jättää asutustoiminnan ulkopuolelle. Hän vetosi aikaisempaan käytäntöön pika-asutuslain aikaan.⁵⁶ Ruotsalaisen eduskuntaryhmän Henrik Kullberg ihmetteli, miksi ruotsinkielinen väestö ei saisi reagoida paineeseen, minkä maanhankintalain säätäminen oli aiheuttanut. Suomenkieliset edellyttivät ruotsinkielisten osallistuvan maanluovutukseen kuten muiden maanomistajien edellytettiin, vaikka Suomen peltopinta-alasta oli ruotsalaisalueilla 5 prosenttia. ”Siltikö meidän on luovutettava peltoa”? Tätä ihmetteli Kullberg. Porkkalan alueen ruotsinkieliset voidaan sijoittaa Etelä-Suomeen ruotsinkielisille alueille. Pohjanmaan ruotsinkielisille alueille heitä ei voitu sijoittaa, koska siellä keskimääräinen viljelyala oli pieni. Se oli Kullbergin mukaan 8,5 hehtaaria tilaa kohden.⁵⁷ Kuopion läänistä valittu sosialidemokraattien kansanedustaja Onni Mäkeläinen ei hyväksynyt ruotsinkielisten alueiden erityiskohtelua. ”Muutkin ruotsinkielisten etuoikeudet tulee lakkauttaa”, laukoi Mäkeläinen. Perustuslaki vaatii tasa-arvoista kohtelua. Ruotsi hyväksyy lain, jossa rintamamiehiä ja karjalaisia sijoitetaan ruotsinkielisiltä lohkoille maille. Tätä mieltä oli Mäkeläinen.⁵⁸ Maalaisliiton kansanedustaja Matti Pärssinen kutsui kyseistä asiaa ruotsinkielisten porsaanreijäksi, kun he eivät joutuneet luovuttamaan maata. Heidän erityiskohtelu ja tiiliputkisääntö pellonluovutuksessa ajavat rintamamiehiä ja karjalaisia asettumaan pohjoiseen Suomeen.⁵⁹ Pääministerille terveiset onnistuneesta asuttamisesta lähetti sosialistien kansanedustaja Mikko Ampuja. Helsingin ympäristössä perustettu Vantaan Puistokylä Oy oli toiminut moitteettomasti. Ruotsinkielisillä ei ole ollut vapaaehtoiseen asuntoyhtiöön mitään huomauttamista.⁶⁰ Ruotsi oli tuolloin Helsingissä yleinen kieli.

Minun mielestäni ruotsinkieliset olivat maanluovutuksessa paremmassa asemassa kuin suomenkieliset, vaikka Suomen lain mukaan kaikki olivat samassa asemassa. Paasikivi piti ruotsinkielisiä Neuvostoliiton painostusta vastustavana tahona. Ruotsinkielisten tuki oli tarpeen epävarmana aikana. Sota oli juuri käyty.

53 Eduskunnan pöytäkirja 1945, 1531

54 Eduskunnan pöytäkirja 1945, 1803

55 Eduskunnan pöytäkirja 1945, 1632

56 Eduskunnan pöytäkirja 1945, 1255

57 Eduskunnan pöytäkirja 1945, 1629-30

58 Eduskunnan pöytäkirja 1945, 1625-26

59 Eduskunnan pöytäkirja 1945, 1267-1268

60 Eduskunnan pöytäkirja 1945, 1628

Siirtolaisten asettuminen oli kesken. Vallankumouskaan ei ollut vaikeassa tilanteessa poissuljettu. Paasikivi vaali hyviä suhteita Ruotsiin. Ruotsi oli tärkein taloudellinen tukija Suomelle. Ruotsinkielisten hallussa oleva peltoala oli pieni. Sinne asuttamalla olisi maanhankinnasta vain pieni osa ratkaistu. Jos ruotsinkielisille alueille olisi edes vähän asutettu siirtolaisia tai rintamamiehiä, olisi maanhankinnan katkera sivumaku jäänyt pois. Ruotsinkieliset väistivät heille kuuluneen osa maanluovutuksesta. Tätä mieltä oli maatalousministeriön asutusasianosaston päällikkö Veikko Vennamo. Hän oli maanhankintalain tärkein toimeenpanija Suomessa.

12 KANSANEDUSTAJIEN NÄKEMYKSET UUSIEN TILOJEN PERUSTAMISPAIKOISTA

Maatalousministeri Luukan mukaan kieli- ja uskontoasiat tulee ottaa huomioon siirtolaisia ja rintamamiehiä sijoitettaessa. Heidät oli sijoitettava suurin piirtein samanlaisiin oloihin, mistä he olivat lähteneet. Luukka esitti asukkaiden pääsyä tiloille katselmuksen jälkeen. Myöhemmin tilalle määritetään hinta. Tarpeelliset asiat kuten maa, rakennukset, rakennuspuut ja rakennustarvikkeet tuli olla asettujien käytössä vaivatta.⁶¹ Myös Viipurin läänin itäisestä vaalipiiristä valittu maalaisliiton Matti Pärssinen sijoittaisi siirtolaiset samankaltaisiin kuntiin, mistä he olivat lähtöisin. Maanhankintalain henki ei toteudu, jos siirtolaiset ja rintamamiehet sijoitetaan pohjoiseen. Heidän sijoittamisessaan piti ottaa huomioon uskonto, kieli ja luonnonolosuhteet.⁶² Viipurin läänin itäisestä vaalipiiristä valittu sosialidemokraattien kansanedustaja Yrjö Welling oli myös sitä mieltä, että siirtoväki oli sijoitettava suurin piirtein samanlaisiin oloihin, mistä he olivat lähteneet. Maalaisliiton kansanedustaja Niukkanen kannatti maan jakamista Etelä-Suomesta. Hän ei halunnut asutettavia sijoittaa Keski- ja Pohjois-Suomen kosteille ja hallanaroille maille.⁶³

Isänmaallisen Kansanliikkeen kansanedustaja Kaarlo Cederberg olisi halunnut rakentamisvimmaa suunnata maaseudulle. Maaseudun rakennuskannassa oli eniten toivomisen varaa. Kaupunkeihin muuttoa hän olisi halunnut hillitä nuorisoa kohtaavien vaarojen vuoksi.⁶⁴ Uudeltamaalta valittu kansanedustaja Rauno Kallia, joka edusti Isänmaallista Kansanliikettä, ei halunnut asuntoviljelystiloja asemakaava-alueelle. Asuntoviljelystila kuusine hehtaareineen viesi noin kolmenkymmenen tontin tilan. Osa karjalaisista voi haluta asettua kauppalan tai kaupungin läheisyyteen.⁶⁵ Sosialidemokraattien Juho Pyy ei halunnut kieltää viljelysalueita kaava-alueilta, jos niille ei ole olemassa rakennussuunnitelmia. Rakennussuunnitelmattomia kaava-alueita oli ainakin Viipurin kaupungilla. Vailla suunnitelmia oleville kaava-alueille voisi erikoisluvalla rakentaa asuntoviljelystiloja. Pyy oli tätä mieltä.⁶⁶

61 Eduskunnan pöytäkirja 1945, 1243

62 Eduskunnan pöytäkirja 1945, 1267-68

63 Eduskunnan pöytäkirja 1945, 1281

64 Eduskunnan pöytäkirja 1945, 1275-76

65 Eduskunnan pöytäkirja 1945, 1631-32

66 Eduskunnan pöytäkirja 1945, 1782

Kallian ehdotus ei kuitenkaan tullut laiksi asti. Asuntoviljelystiloja sai muodostaa maanhankintalain mukaan asemakaava-alueille.⁶⁷ Mielestäni Niukkanen oli maanhankintalaissa kuuntelemisen arvoinen kansanedustaja. Hän oli asiantuntija ja tiesi, miten vaikea oli saada tuottavaksi niin sanottu kylmä tila, varsinkin jos tila sijaitsi Keski- tai Pohjois-Suomessa. Kylmä tila keskellä asumatonta seutua ei tarjonnut kuin työtä tulevana vuosina. Tästä syystä Niukkanen halusi peltopinta-alaa maan tarpeisille niiltä alueilta, missä oli valmista viljelyaluetta ja viljelyvarmuutta. Tutkielmassani mainitulla salaojituksella päästiin tuloksiin, jos isäntä pystyi sen toteuttamaan. Niukkanen kannatti salaojitusta. Pellon jakaminen etelästä ei ollut Niukkasellekaan helppo ratkaisu, mutta Karjalan heimoveljiä ja lukuisia rintamamiehiä hän ei halunnut lähettää viljelemään maata Keski- ja Pohjois-Suomeen.

13 MAANHANKINTALAIN TOTEUTUS

Maatalousministeri Luukka esitteli toimitelimit, joiden tehtävänä on toteuttaa maanhankintalakia käytännössä. Näitä olivat maanlunastuslautakunnat, ottolautakunnat ja asutuslautakunnat. Nämä toteuttivat lakia paikallisesti. Lautakunnissa olivat edustettuina maanluovuttajat ja maata vastaanottavat tahot. Lautakuntien päätöksistä voi valittaa tarkastusoikeuksiin ja maaylioikeuteen.⁶⁸ Sosialidemokraattien kansanedusta Mikko Erich kannatti paikallista tuntemusta lakia sovellettaessa. Jos lautakunnat eivät tehneet tasapuoleisia päätöksiä, oli mahdollista valittaa maaylioikeuteen. Edistyspuoleen kansanedustaja Sulo Teittisen mielestä maanlunastuslautakunnan jäsenen pitää olla pätevätyöntekijä maanmittausinsinööri. Maanhankintalain ehdotuksessa sekä Nissisen komitean ehdotuksessa oli tingitty pätevyysvaatimuksesta.^{69,70} Kyseisiä ehdotuksia hän vastusti. Teittinen itse oli kouluttautunut maanmittausinsinööriksi.⁷¹ Hän halusi vaalia lautakunnissa pätevyyttä. Lautakuntien vastuu oli niin suuri, että harjoittelijat ja auskultantit eivät olleet tarpeeksi päteviä tehtävään. Suurimmat oikeudenloukkauksen mahdollisuudet tulee poistaa laista. Näin tekemällä maaylioikeutta ei tarvittaisi. Tätä mieltä oli Teittinen.⁷² Teittisellä oli kokemusta asuttamisesta, sillä hänet nimitettiin maatalousministeriön asutusasianosaston päälliköksi vuonna 1940. Hän oli toteuttamassa pika-asutuslakia.⁷³ Sosialidemokraattien kansanedustaja Juho Pyy esitti tarkastusoikeuden puheenjohtajaksi siirtoväkeen kuuluvaa henkilöä. Hänen tuli olla maanmittausinsinööri, agronomi tai metsänhoitaja. Maaylioikeuden toinen oikeusoppinut tuli Pyy'n mukaan olla siirtoväestä.⁷⁴

67 Eduskunnan pöytäkirja 1945, 1678-79

68 Eduskunnan pöytäkirja 1945, 1243

69 Kulha 1969, 88(Nissisen komitean tiedot)

70 Nissisen komitea koostui maanhankinnan asiantuntijoista. Se alkoi tuoreeltaan jatkossodan jälkeen ehdottaa ratkaisuja asuttamiseen.

71 Eduskunta.fi

72 Eduskunnan pöytäkirja 1945, 1262

73 Palomäki 2011, 126

74 Eduskunnan pöytäkirja 1945, 1278

Sosialidemokraattien kansanedustaja Yrjö Welling oli sitä mieltä, että maaylioikeus tulee lakkauttaa, koska maanluovuttajat jarruttavat lain toteutumista valitusvyöryllä.⁷⁵

14 KORVAUKSET MAANLUOVUTUKSESSA

Maalaisliiton Viipurin läänin itäisestä vaalipiiristä valittu kansanedustaja Toivo Ikonen oli harmissaan, kun järkevän miehen hinta oli pudonnut pois maanhankintalain ehdotuksesta, eikä tullut lakiin.

Hallitus pyrki korjaamaan vahingon muilla kirjauksilla. Siirtoväkeen kuuluva tuli saamaan vähemmän korvausta maastaan verrattuna siihen, mitä hän joutui maksamaan uudesta maastaan ja siihen liittyvistä etuisuuksista. Ne maanluovuttajat, jotka luovuttivat 10-30% maistaan vuoden 1934-1938 hintatason mukaan, olivat oikeutettuja lisäkorvauksiin. Ikonen mukaan lisäkorvaus kuului erityisesti kaiken pinta-alansa luovuttaneille karjalaisilla, koska hinnoittelu oli tehty vuoden 1940 hinnoilla. Näissä kahdessa lisäkorvaus tuli hinnoitella vuoden 1944 viimeisen päivän hintatason mukaan.⁷⁶

Ikonen olisi halunnut lisähinnoittelun koskevan seurakuntien ja yritysten luovuttamia maita.⁷⁷ Hyväksytyssä laissa yksityisille henkilöille, seurakunnille ja kunnille määrättiin maksettavaksi lisähintaa siirtoväen pika-asutuslain mukaan säädettyyn korvaukseen.⁷⁸ Kokoomuksen kansanedustaja Matti Heikkilä halusi, että karjalaisten saama korvaus maasta tulee arvostaa käypään arvoon. Samoin maanhankinnan vuoksi maata luovuttaneiden tulee saada korvaus käyvän arvon mukaan. Käypää hintaa halvemmallalla maata ei voi myydä. Valtion on tarvittaessa maksettava maanluovuttajalle osa maan hinnasta. Tätä mieltä oli Heikkilä. Käypä hinta tuettunakin piti pois peltomarkkinoilta ne, jotka haluavat hyötyä laista alkamatta viljellä maata.⁷⁹

Sosialidemokraattien kansanedustaja Kalle Jokinen halusi käypien arvojen sijasta käyttäväksi omaisuudenluovutusverotuksen mukaisia hintoja maanluovutuksessa. Rahan arvon huonous rikastuttaisi maanluovuttajia. Käyvillä arvoilla hinnat olisivat korkeammat. Jokinen halusi säästää valtion varoja huokeammalla hinnoittelulla.⁸⁰ Edustaja Korvenojan nimellä tullut ehdotus tuli laiksi. Maanluovuttajien korvaukset eivät saaneet ylittää omaisuudenluovutusverotuksessa määrättyä hintaa.⁸¹

15 LOPUKSI

Puolueista kokoomus oli selkeimmin suurien tilojen maanluovutusta vastaan. Moni suurtilan omistaja äänesti kokoomusta, joten tämä luovutuksen vastaisuus oli luonnollista.

75 Eduskunnan pöytäkirja 1945, 1277

76 Eduskunnan pöytäkirja 1945, 1620-1622

77 Eduskunnan pöytäkirja 1945, 1694

78 Heinämies 1945, 81

79 Eduskunnan pöytäkirja 1945, 1529

80 Eduskunnan pöytäkirja 1945, 1799

81 Eduskunnan pöytäkirja 1945, 1808 ja 1811

Sosialidemokraatit eivät olisi halunneet suurtiloja pilkkottavaksi. Nämä tilat työllistivät heidän äänestäjäkuntaa. Sosialidemokraattien "tontilla" olleet muonamiehet ja maataloustyöväki eivät hyötäneet laista kuten rintamamiehet ja karjalaiset. Kansanedustaja Valfid Eskola sosialidemokraateista olisi halunnut paikata maanhankintalakia asutuslailla.⁸²

Maalaisliiton kansanedustajat hyväksyivät maltillisen tilojen pilkkomisen. Maalaisliittoa äänestäneille karjalaisille täytyi saada maata. Maalaisliitossa uskottiin pienten ja keskikoisten tilojen väen ammattitaitoon. Heidän luotettiin osaavan viljellä suuremmilta tiloilta luovutettuja peltoja. Ruotsalaiset taas ajoivat oman kielialueensa koskemattomuutta maanhankinnassa. He onnistuivat siinä mielestäni täydellisesti. Paasikiven myönteisyys asialle auttoi ratkaisevasti. Sosialidemokraateissa oli ruotsinkielisten erityiskohtelun vastaisuutta. Isänmaallisen kansanliikkeen ryhmän, edistyspuolueen ryhmän ja sosialistisen ryhmän vaikutus maanhankintalain muotoutumisessa jäi kannanottojen ja hyvän keskustelun tasolle. Heidän ääni ei kuulunut valmiissa laissa. Muutoksia lakiehdotukseen ei kaikkiaan tullut kovin monta. Korvausten hinnoittelu oli mielestäni olosuhteisiin nähden onnistunut ratkaisu. Tarpeellisen pellon menetys oli tiloille vaikea asia. Sen haittaa oli lähes mahdoton korvata rahalla. Oletan, että pellonluovuttajat kestivät maltillisen korvauksen paremmin verrattuna siihen, että siirtolaiset olisivat joutuneet maksamaan maistaan korkeampaa hintaa. Olisiko siirtolaisten tilat jääneet pienemmiksi, jos hinnoittelu olisi ollut korkeampaa? Lain toimeenpano onnistui mielestäni hyvin, kun maanluovuttajat ja maan vastaanottajat olivat molemmat edustettuina lautakunnissa. Haasteelliset asiat hyväksyttiin helpommin, kun yhdessä mietittiin ratkaisuja niihin. Jos päätös oli jonkun tahon mielestä huono, oli mahdollisuus valittaa siitä. Suomalainen riippumaton oikeuslaitos jakoi oikeutta, johon oli lopulta tyytyminen. Päättäjät onnistuivat lain säätämisessä hyvin. Karjalaiset ja rintamamiehet saivat maansa ja pääsivät työhönsä kiinni. Myös muille sodasta kärsineille laki toi helpotusta. Suomeen tuli pienet maatilat, mutta silloisia päättäjiä ei asiasta voi laittaa tuomiolle. He tekivät päätöksensä sen hetkisten tietojen mukaan ja onnistuivat siinä.

82 Eduskunnan pöytäkirja 1945, 1808

16 LÄHDE

Eduskunnan pöytäkirja 1945,

https://avoindata.eduskunta.fi/fi/digitoidut/suomi/1944/PTK_1944_II.pdf

17 KIRJALLISUUS

Heinä mies 1945: Heinämies, Vilho: Maanomistusolojemme uudistus. Maanhankintalaki ja siihen liittyvä lainsäädäntö. OY Suomen kirja. Helsinki 1945.

Jutikkala 1968: Jutikkala, Eino: Historian korkeakoulu. Suomen talous- ja sosiaalhistorian kehityslinjoja. Werner Söderström Osakeyhtiö. Porvoo 1968

Kulha 1969: Kulha, Keijo: Karjaiset Kanta-Suomeen. Karjalaisten siirtoväen asuttamisesta käyty julkinen keskustelu vuosina 1944-48. K.J. Gummerus OY. Jyväskylä 1969

Palomäki 2011: Palomäki, Antti: Juoksuhaudoista jälleenrakennukseen. Siirtoväen ja rintamamiesten asutus- ja asutokysymysten järjestäminen kaupungeissa 1940-1960 ja sen käännteentekevä vaikutus asuntopolitiikkaan ja kaupunkirakentamiseen. Tampereen yliopistopaino-Juvenes Print. Tampere 2011

Suomen kansanedustuslaitoksen historia osa 8 1980: Suomen eduskunnan toiminta sota-aikana 1939-1944. Helsinki 1980

18 WWW-SIVUT

Eduskunta.fi/FI/kansanedustajat/entiset kansanedustajat/sivut/default.aspx.Luettu 14.11.2021